

ARNULF ØVERLAND (1889-1968)

Arnulf Øverland er stridsmannen fremfor noen i det 20. århundres norske litteratur og språkkamp. Han var en gudbenådet polemiker som eide ensidighetens styrke – men dette var også hans svakhet. Motstanderne fikk ofte godt skyts mot ham i hans egne utsagn på forskjellige områder. For han grep fatt i så mye annet enn akkurat riksmålet, som han sloss drabelig for. Blant annet sto han i sterk opposisjon til kirken og ble politianmeldt av Ole Hallesby for gudsbespottelse etter at han hadde holdt foredraget "Kristendommen – den tiende landeplage" i Studentersamfundet. Han ble frikjent i retten.

Øverland var av dem som likte å provosere, bl.a. var han særdeles krass i sitt sporadiske virke som kunstanmelder. Han var imidlertid en habil maler selv og mente å ha dekning for sine ord.

Men det er som lyriker Arnulf Øverland vil bli stående, og det er der han når høyest. Debuten var en enkel og lavmælt samling med tydelige nyromantiske drag. Men allerede da hadde han nådd fram til det som senere skulle prege alle hans dikt: en spartansk, billedfattig stil med klar rytme og med enderim, ironisk og ærlig. Temaene var den unges bitre ensomhet og lengsel. Senere kom politikken til å prege mye av hans lyrikk, og ikke minst ateismen: "Stryk kristenkorset av ditt flagg, og heis det rent og rødt!...". I mellomkrigstiden utviklet han seg i det hele tatt til en betydelig kampdikter. Og da 9. april 1940 satte et skille i alle nordmenns liv, ble han motstandsbevegelsens djerve talsmann. De diktene han skrev i 1940 og 1941 ble spredd illegalt i form av illegale, anonyme stensiltrykk, men hans stil var umiskjennelig øverlandsk, og han ble arrestert i 1941. Etter en tid på Grini ble han sendt til Sachsenhausen og satt der til krigens slutt.

Fra å være mer eller mindre erklært kommunist til langt opp i 1930-årene, gikk han helt over til den motsatte siden etter krigen og leverte en mengde skarpe angrep på kommunismen. Han sloss også iherdig mot modernismen i diktningen.

Øverlands bøker er en viktig del av vår litteratur, men de er forbausende enkle å få tak i. Et lite unntak representerer et virkelig pent eksemplar av "Brød og vin" ubeskåret i råformatet, men selv dette vil bli relativt rimelig, neppe over 1000 kroner. De fleste andre vil kunne kjøpes for 3-500 kroner, med unntak av de to første diktsamlingene som normalt prises til ca. 1000 kroner.

Oversikten over Øverlands bøker er utarbeidet av Arvid R. Ødegård, som vi takker for god bistand.

ARNULF ØVERLANDS FØRSTEUTGAVER:

- 1911: Den ensomme fest. Digte. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. *
Ny utgave i 1924.
- 1912: De hundrede violiner. Digte. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1915: Advent. Digte. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1916: Den haarde fred. Syv noveller. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1917: Venner. Skuespil. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1919: Brød og vin. Digte. Trykt i Tidens Tegns Trykkeri.
Innbinding: Omslag, typografisk. *
Boken foreligger i flere formater, det sjeldneste er råformatet (uten omslag), det vanligste format med omslag er 16,3 cm x 25,9 cm. Øverland strevde forgjeves for å finne forlegger til boken, hvorpå den ble utgitt i kommisjon hos Olaf Norli. (Dette er ikke nevnt på omslag eller tittelblad).
- 1920: Norske kunstnere. Edvard Munch. Berg & Høegh.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1923: Deilig er jorden. Noveller. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk.

- 1924: Den ensomme fest. Digte. Anden ændrede utgave.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1924: Brød og vin. Digte. Anden ændrede utgave.
Innbinding: Omslag, typografisk.
Denne og ovenstående bok må regnes som førsteutgaver, da de er omarbeidelser/forøkelser av tidligere utgivelser. Dette hadde sammenheng med at Øverland ikke helt ville vedkjenne seg de første diktsamlingene sine og derfor utga dem på ny i denne endrede form.
- 1926: Olav Duun. Det Norske Studentersamfunds Folkeskrift nr. 13.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- [1927]: Berget det blå. Digte. Andelsforlaget "Ny Tid".
Innbinding: Omslag, typografisk. Helsejirtingbind.
- 1927: Kapital og åndsarbeid. Aktuelle kulturproblemer. To foredrag. Andelsforlaget "Ny Tid".
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1929: Hustavler. Digte. Fram Forlag.
Innbinding: Omslag, typografisk. Helsejirtingbind.
- 1930: Gi mig ditt hjerte. To akter og et efterspill. Fram Forlag.
Innbinding: Omslag, typografisk.
Ny utgave i 1945 – uten angivelse av "annet opplag".
- 1931: Gud plantet en have. Noveller. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Helsejirtingbind.
- 1933: Tre foredrag til offentlig forargelse. Fram Forlag.
Innbinding: Omslag, illustrasjon etter Daumier.*
- 1933: § 142. Kjetterprosessen. Fram Forlag.
Innbinding: Omslag, tegnet, usignert.
Denne og ovenstående bok ble i 1935 utgitt sammen på Fram Forlag under fellestittlen "4 foredrag til offentlig forargelse", jfr. nedenfor.
- 1934: Riket er ditt. Tiden Norsk Forlag.
Innbinding: Omslag, tegnet. Helsejirtingbind.
Boken er en samling med dikt fra tidligere samlinger, samt et tillegg under samletittel Den røde front, ikke tidligere utgitt.
- 1934: Jeg besverger dig. Dikte. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Helsejirtingbind.
- 1935: Det frie ord. Fram Forlag.
Innbinding: Omslag, med tegnet portrett av forfatteren.
- [1935]: 4 foredrag til offentlig forargelse. Fram Forlag. Stor 8vo.
Innbinding: Omslag, illustrert.
Vi har aldri sett noen utgave hvor det ikke står angitt 7.-9. tusen, evt. senere opplag.
Boken representerer en samlet utgave av "Tre foredrag" og "§ 142 Kjetterprosessen".
- 1937: Den røde front. Dikt. Tiden.
Innbinding: Omslag, tegnet av Finn Havrevold. Helsejirtingbind.*

- 1939: Forpostfektninger. Privattrykk utgitt av Birger Bergersen, Rolf Stenersen og Johan Vogt.
300 nummererte og signerte eksemplarer.
Innbinding: Forlagsbind i tre varianter:
A. Nr. 1-20 i helskinnbind.
B. Nr. 21-100 i skinnrygg og -hjørner.
C. Nr. 101-300 i helsjirtingbind.
- 1940: Ord i alvor til det norske folk. Dikt. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1940: Er vårt sprog avskaffet? Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1944: Dikt i utvalg. Forord av Sigurd Hoel. Stockholm. Bonnier. (Inneholder 5 tidligere utrykte krigsdikt).
Innbinding: Omslag med vignett.
- 1945: Vi overlever alt. Dikt fra krigsårene. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Forlagsbind i tre varianter:
A. Pappbind
B. Skinnrygg og -hjørner med gull toppsnitt.
C. Grønt helskinnbind med tresidet gullsnitt.
Kom samtidig i Stockholm på P. A. Norstedt & Söners Förlag. Med sjirtingryggbind og begge omslag medbundet.
- [1945]: Gi mig ditt hjerte.
En annenutgave av boken fra 1930, jfr. ovenfor.
- 1946: Tilbake til livet. Dikt. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Forlagsbind i to varianter:
A. Skinnryggbind.
B. Pappbind.
- 1946: Det har ringt for annen gang. Taler og artikler. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Skinnryggbind.
- 1947: Norden mellom øst og vest. Taler og artikler. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Skinnryggbind.
- 1948: Nøttralitet eller vestblokk. Taler og artikler. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1948: Hvor ofte skal vi skifte sprog? Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1949: Nordiske randstater eller atlantisk fred. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1949: Bokmålet - et avstumpet landsmål. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1950: Fiskeren og hans sjel. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Helsjirtingbind.
- 1952: Har jorden plass til oss? Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk.

- 1954: I beundring og forargelse. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellsjirtingbind.
- 1956: Sverdet bak døren. Dikt. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1956: Riksmål, landsmål og slagsmål. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellsjirtingbind.
- 1958: Om Gud skulde bli lei av oss. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellerrettsbind.
- 1959: Ord i alvor. Ny forøket utgave. Dikt. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellsjirtingbind.
- 1959: Verset - hvordan blir det til? Utgitt av Det norske akademi for sprog og litteratur. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1960: Den rykende tande. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellerrettsbind.
- 1962: På Nebo bjerg. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellerrettsbind.
- 1963: I tjeneste hos ordene. Foredrag og artikler. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1964: Møllerupgåsens liv og himmelfart og andre troverdige beretninger. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, tegnet, usignert. Helpapirbind.
- 1964: Hvor gammelt er Norge? Aschehoug.
Innbinding: Omslag, tegnet, usignert. Pappbind.
- 1965: Livets minutter. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellsjirtingbind.
- [1967]: Sprog og usprog. Riksmålsforlaget.
Innbinding: Plastryggbind.

Etter Arnulf Øverlands død er utgitt:

- 1972: Om bøker og forfattere. Taler og artikler i utvalg ved Philip Houm.
Innbinding: Omslag, med portrett av Øverland. Helbind av plast.
- 1987: Sommernatt og andre landskaper. Dikt og akvareller i utvalg ved Åsil Øverland.
Innbinding: Hellsjirtingbind med vareomslag, som viser en av Øverlands akvareller fra 1911.

Vi nevner i tillegg noen småtrykk av Arnulf Øverland, og imøteser supplerende anførsler:

- 1945: Kjæpende digtning. Tale holdt den 26. Oktober 1945 i anledning af den Norske Forfatterforenings Jubilæum.
København. Thaning & Appel. Opplag 1400 eksemplarer. Ikke i bokhandelen.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1951: Boken. Epilog ved Bokhandlerens 100-årsfest. Utgitt av Den norske bokhandlerforening.
Innbinding: Omslag, typografisk.

- 1956: Til en misantrop. [Dikt]. Med original-tresnitt av Hermann Stilling. Privattrykk i 500 eksemplarer. Utgitt som julehilsen fra Thejls i Danmark.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1961: Fred, samhold, vennskap. Tale i Norsk-Tysk Forening den 12. mai 1961. Uten forlag.
Innbinding: Kombinert omslag og tittelblad.